

Др Марко РАЈЧЕВИЋ*

КОНВЕРЗИЈА ДУГА У ВЛАСНИЧКИ УДИО

Резиме

У овом чланку аутор разматра примјену установе конверзије као начина рјешавања односа између дужника и повјериоца у областима компанијског, стечајног и пореског права по законима Републике Српске. Претварањем дуга у власнички удио, односи између дужника и повјериоца трансформишу се у однос у коме повјерилац стиче имовинска и неимовинска права као члан, односно акционар привредног друштва, ранијег дужника. Да ли ће се, у коликој мјери и са каквим садржајем конверзија користити, примарно зависи од економских интереса повјериоца који тако преузима и ризик власника чланског удјела, односно акција.

Конверзија се као метод може успјешно примјењивати у стечајном праву, било у поступку реструктурирања, како би се избјегао стечај, било у поступку реорганизације, како би се избјегао банкрот. Овај метод регулисања дужничко-повјерилачког односа није адекватан у области пореског права.

Кључне ријечи: конверзија, дуг, власнички удио, привредно друштво.

І Увод

У свакодневном животу физичка и правна лица често ступају у разне имовинскоправне односе те тиме постају носиоци права и обавеза. То могу бити стварноправни и облигациони односи. Код стварноправних односа праву једног лица одговара обавеза неодређеног броја лица да та права (својине, службености, залогe) поштују.

Међутим, поред стварноправних односа, субјекти права ступају у другу врсту имовинскоправних односа, код којих (за разлику од стварних права) праву једног лица (повјериоца) одговара обавеза одређеног

* Редовни професор на Правном факултету Бања Лука

лица (дужника) да ту обавезу (дуг) и испуни. Основ настанка обавезе може да буде различит. То може бити једнострана изјава воље, причињавање штете, разна правна стања и правни акти, а најчешће су то разноразни уговори. С друге стране, дуг треба испунити повјериоцу, тј. учинити оно на што се дужник обавезао. За означавање појма испуњења користи се више израза: исплата, извршење, намирење. Облигација (обавеза) може престати на више начина, као што су: компензација, конфузија, опроштај дуга, новација, немогућност испуњења, смрт уговорне стране, протек времена, али је најчешће и уобичајено да она престаје испуњењем.¹ С обзиром да у вези питања испуњења дуга стране у облигационом односу могу уговором регулисати предмет његовог испуњења, оне могу то урадити на начин како то желе. Могу се договорити и о замјени испуњења (*datio in solutum*). Замјена испуњења је споразум између повјериоца и дужника на основу којег се дужник може ослободити своје обавезе тако што ће умјесто дуговане, извршити неку другу престацију. Установа замјене испуњења може бити корисна у свакодневној пословној пракси јер омогућава странама у облигационом односу да га модификују у погледу предмета испуњења на начин како то најбоље одговара њиховим интересима. Ово нарочито онда ако је предмет испуњења случај да дужник дугује повјериоцу исплату одређене суме новца, што је уобичајено у привредноправним односима.

У овом раду бавићемо се управо питањем конверзије (претварања) новчаног дуга у власнички удио² у привредном друштву, што је типични случај замјене испуњења, јер повјерилчац умјесто да прими дуговану новчану суму пристаје у договору са дужником да му се та новчана сума претвори у власнички удио у дужнику, привредном друштву. То претварање има својереперкусије на статус дужника, али и повјериоца и може се сагледавати са више аспеката.

Ова установа се може посматрати са аспекта облигационог, компанијског, стечајног те пореског права, што ће се учинити у овом раду. Но, претходно је потребно нешто рећи о термину, појму и садржају ове установе.

1 О престанку облигације, више вид. Марко Рајчевић, *Пословно право I*, Бања Лука, 2007, 183-190, Ж. С. Ђорђевић, В. С. Стевановић, *Облигационо право - општи део*, Београд, 1974, 581-602.

2 Под појмом „власнички удио“ подразумевамо акације, односно чланске удјеле у привредном друштву.

II Термин, појам и садржај конверзије дуга у власнички удио

Терминолошки, ова установа је у свакодневном говору и пословној пракси позната као „дуг за улог“. Ранији прописи су говорили о томе да се може извршити „конверзија дуга предузећа у дужнички капитал или трајни улог“,³ „претворити потраживање у трајни улог“,⁴ „претворити потраживање повјерилаца у улог и конвертирати кредит у основни капитал“,⁵ „претворити дуг у власнички удио“.⁶ Важећи прописи говоре о „претварању потраживања у удио односно акције“,⁷ „претварању потраживања у основни капитал“⁸ и „претварању потраживања у улоге“.⁹

Кад се са аспекта појма и садржаја сагледа ова правнаустанова онда ће се доћи до закључка да наведени термини, ма који од њих био коришћен, одражавају, мање или више, њену суштину.

Када се каже да се мијења дуг за улог, онда се мора размотрити појам улога. Улог у привредно друштво веже се за оснивача, односно осниваче друштва. Наиме, то је основна обавеза коју они преузимају на основу оснивачког акта (уговора о оснивању или акта о оснивању). Уношењем улога у друштво обезбјеђује се основни капитал друштва. Улози могу бити новчани или неновчани, а неновчани морају имати имовинску вриједност. Када се унесе улог у друштво, онда онај који га је унио заузврат постаје власником удјела у друштву, тј. његов члан, односно акционар. Удио је скуп права и обавеза члана у релацији према друштву, и он се изражава процентуално или у разломцима у односу на вриједност основног капитала, а ако је у питању акционарско друштво изражава се бројем акција у власништву акционара. Када је друштво основано онда оно пословањем може направити дуг према трећем лицу-повјериоцу, а дође ли до конверзије, онда се тај дуг претвара у власнички удио, јер за вриједност дуга повјерилац добија удио или одговарајућу вриједност у акцијама. Отуда је исправније говорити о конверзији дуга у власнички

3 Закон о промету и располагању друштвеним капиталом, *Службени лист СФРЈ*, бр. 84/89, чл. 6.

4 Закон о условима и поступку претварања друштвене својине у друге облике својине, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 51/94, чл. 34 а, ст. 22.

5 Закон о предузећима, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 24/98, 62/02 и 38/03, чл. 252, 297.

6 Закон о посебним начинима измирења пореског дуга, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 66/13, чл. 5.

7 Закон о привредним друштвима, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 127/08, 58/09, 100/11 и 67/13, чл. 243а, чл. 228, ст. 7.

8 Закон о стечају, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 104/2009, 99/2011 и 83/2014, чл. 237.

9 Закон о стечају, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 16/16, чл. 202, ст. 2, тач. 6.

удио него о конверзији дуга у улог. Међутим, за вриједност дуга, као што ћемо видјети, треба повећати основни капитал друштва, па би вриједност дуга тада могла да се посматра као повећање капитала новим улогом, што би значило да је и израз „дуг за улог“ исправан. Такође, и израз „конверзија дуга у основни капитал“ има своје пуно оправдање из разлога који је претходно наведен.

Конверзија, односно претварање једне престације у другу, као што смо и видјели, је установа облигационог права, али њеном примјеном у области права привредних друштава долази до посљедица које су производ правила компанијског права и односе се на статус како дужника тако и повјериоца. Појам конверзије, најопштије посматрано, подразумева претварање одређеног правног посла у други правни посао, што значи да долази до измјене уговора, па се између повјериоца и дужника стварају одређена нова права и обавезе.¹⁰ Конверзија мора имати правни основ у сагласности воља како повјериоца, тако и дужника, тј. о томе се мора сачинити уговор. Уговор је извор права и обавеза за уговорне стране, па је конверзија, односно замјена испуњења, теретни уговор са свим посљедицама које такви уговори редовно производе. Извршењем нове чинидбе, дужникова обавеза се гаси.¹¹

Најсложеније питање у вези са предметом испуњења облигације поставља се у ситуацији кад дужник дугује повјериоцу исплату одређене суме новца, што је најчешћи случај код конверзије дуга у власнички удио. Отуда, пресуђујући за закључење уговора о конверзији морају бити економски параметри и анализе конкретне ситуације, Тако, на примјер, мора се знати тренутно финансијско стање и перспективе дужника, степен утрживости и тржишна вриједност власничких удјела, степен утрживости и тржишна вриједност конкретног потраживања, квалитет и способност управе друштва дужника и слично.¹²

О томе да ли ће пристати на конверзију у првом реду одлучује повјерилац, наравно, уз претходну понуду дужника. До конверзије долази вољном радњом повјериоца и дужника, зато се њиховим сагласним вољама не може наметнути правно дејство које они неће.¹³ По начелу

10 Михајло Велимировић, „Конверзија потраживања у трајни улог“, *Правни живот*, бр. 11/1986, 47.

11 Ђорђевић, Стевановић, 573-574.

12 М. Васиљевић, Основни правни аспекти својинске трансформације предузећа путем конверзије потраживања у акције“, *Право и привреда*, бр. 3-4/2000, 13.

13 М. Велимировић, 52; С. Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1990, 453.

аутономије воље и правилима облигационог права садржаним у Закону о облигационим односима¹⁴ закључиће се конкретан уговор а његова садржина утврдиће се како правилима облигационог, тако и правилима других грана права, у првом реду компанијског, али и стечајног и пореског права. Но, без обзира о каквом се конкретном односу ради, мора се имати у виду чињеница да се један облигациони однос претвара у власнички однос, јер повјерилац постаје власник акција односно удјела, а то опет подразумијева коришћење свих оних права и обавеза које такав власник има према друштву и осталим члановима односно акционарима. Дакле, уговор о конверзији има не само облигациона већ и статусна обиљежја, те се поставља питање да ли би био могућ његов раскид или отказ.¹⁵ На овакав уговор би се могла примјенити општа правила ништавости или рушљивости.¹⁶

Конверзија је метод реорганизације основног капитала његовим повећањем новим улозима.¹⁷ Износ дуга је нови улог, јер привредно друштво дужник не враћа дуг. Рачуноводствено посматрано, конверзија представља реорганизацију пасиве билансног стања дужника тако што се за износ дуга повећава основни капитал.

С обзиром да се ради о повећању капитала новим улозима потребно је спровести више радњи јер то захтијева Закон о привредним друштвима. У првом реду потребно је донијети одлуку на скупштини друштва дужника.¹⁸ Такву одлуку може донијети и управни одбор акционарског друштва ако се ради о тзв. условном повећању основног капитала. С тим у вези треба рећи да Закон о привредним друштвима не говори о условном повећању основног капитала претварањем дуга у улог, али сматрамо да је то могуће на уговорној основи уз коришћење општих правила условног повећања основног капитала из Закона о привредним друштвима. У одлуци се мора навести износ повећања, а то је онај износ који су договорили друштво дужник и повјерилац. Затим, потребно је мијењати оснивачки акт, јер се у том акту мора навести вриједност основног

14 *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и *Службени гласник Републике Српске*, бр. 17/93, 3/96 и 39/03.

15 М. Васиљевић, 10, сматра да код модалитета конверзије који се врши на добровољној основи не би био могућ његов раскид или отказ због статусног дјеловања уговора.

16 М. Васиљевић, 10.

17 М. Васиљевић, *Компанијско право*, Београд, 2015, 276.

18 Подразумијева се да скупштина друштва доноси претходну одлуку да се конвертује дуг у власнички удео под условима који су јој предложени од стране управе, те да у том смислу овласти управу да закључи уговор.

капитала, а након тога треба поднијети пријаву ради регистрације и објављивања повећања основног капитала. То би били основни и начелни кораци предузети на темељу уговора о конверзији а по захтјеву норми Закона о привредним друштвима.

Конверзија има реперкусије на статус друштва дужника и његових чланова, односно акционара, али исто тако и на статус повјериоца.

Статус дужника се мијења јер добија новог члана, односно акционара. Када се у редовним околностима у друштвима капитала преносом власничког удјела на друго или друга лица мијења члан, односно акционар, то нема реперкусије на односе према друштву и члановима, односно акционарима. Међутим, када се повећава капитал конверзијом то има одређене веће или мање посљедице, зависно од тога о коликом се повећању ради. Ако је повећање значајно то може да има одраза на расподјелу моћи и утицај на доношење одлука у друштву. Ово нарочито ако се има у виду да дужник, да би приволио повјериоца на конверзију, мора дати одговарајуће уступке као што је нуђење акција или удјела по цијени испод тржишне, чиме долази до тзв. разводњавања права постојећих акционара, односно чланова.

Статус повјериоца се мијења, јер стицањем власничког удјела конверзијом он прихвата имовинска и неимовинска права која му припадају као члану, односно акционару, али и обавезе које подразумијева члански однос. У сваком случају, прихватио је ризик који се подразумијева за сваког власника власничког удјела-да дође до смањења његове вриједности или чак до његовог потпуног губитка у случају стечаја. Овакви ризици су реални с обзиром да се ради о дужнику који, у немогућности да врати дуг, нуди конверзију под условима који морају бити примамљиви за повјериоца.

III Примјена конверзије као метод рјешавања односа дужника и повјериоца

Као што је напоменуто, конверзија је примарно начин рјешавања односа дужника и повјериоца у свакодневним односима физичких и правних лица. Замјена испуњења дуга је погодан начин да се у недостатку новца умјесто плаћања изврши нека друга престација. Та погодност коришћена је и користи се у разним гранама права као метод који је у законским прописима регулисан. У компанијском праву конверзија је као метод примјењена у поступку приватизације, тј. претварању државног и друштвеног капитала у „трајни улог“, тј. акције и удјеле.

Разни закони дозвољавали су и регулисали неколико модалитета конверзије у циљу претварања облигационог у власнички однос. Тако је било могуће уговорно претварање у „трајни улог“ дугова по разним основама чиме је као једним од начина, мијењана власничка структура учешћа у основном капиталу предузећа.¹⁹ У важећим прописима компанијског права нема изричите одредбе о томе да се конверзија, као метод рјешавања дуга у односу повјерилац-дужник, користи. То не значи да се не практикује.

Као установа облигационог права она се, на основу принципа аутономије воље, може користити у границама и на начин како то дозвољавају императивне норме компанијских прописа, у првом реду Закона о привредним друштвима и Закона о тржишту хартија од вриједности.²⁰

При томе се, као основно, поставља питање да ли се конверзија може користити и односити на све правне форме привредних друштава регулисане Законом о привредним друштвима.

Начелно посматрано, она је могућа како у друштвима капитала, тако и, у мањој мјери, друштвима лица.

Код друштва лица ограничење примјене конверзије проистиче из природе таквих друштава, као друштва *intuitu personae*, тј. затворених средина. Затвореност је резултат хтјења чланова друштва да се ограничи приступ трећих лица, па је мало вјероватно, мада није искључено, да се дуг друштва претвори у власнички удио. Ово тим прије што за такав дуг одговарају неограничено солидарно ортаци, односно комплементари, те је повјерилац у доброј позицији да дуг друштва наплати од тих лица, чиме избјегава конверзију а тиме и ризик који чланство у друштву са собом носи.

Код друштва капитала примјеренија је примјена ове установе. То се посебно односи на друштво са ограниченом одговорношћу и затворено акционарско друштво. Међутим, ситуација је другачија ако се ради о примјени конверзије на отворено акционарско друштво. То друштво је у посебном правном статусу који је различит од статуса затвореног акционарског друштва, што је посљедица чињенице да ово друштво има основни капитал формиран, и евентуално увећаван, учешћима трећих лица који, као инвеститори у акције, морају бити заштићени императивним правилима компанијских прописа и сталном контролом посебног регу-

19 М. Васиљевић (2000), 6; М. Велимировић, 48.-50.

20 Службени гласник Републике Српске, бр. 47/06 и 3/17.

латорног тијела – Комисије за хартије од вриједности. Зато је, на примјер, у вријеме важења Закона о привредним друштвима Републике Србије из 2004. године, Комисија за хартије од вриједности Републике Србије имала став да отворена акционарска друштва не могу, у складу са Законом о привредним друштвима, условно повећавати капитал по основу конверзије дуга, нити по том основу дистрибуирати акције без јавне понуде, али је то било могуће чинити кад су у питању затворена акционарска друштва.²¹ Важећи Закон о привредним друштвима Републике Србије,²² експлицитно одређује да се капитал акционарског друштва може повећати новим улозима, под чиме се сматра и конверзија дуга у основи капитал, с тим да се такав начин повећања не може спровести ако се ради о јавном акционарском друштву.²³ Разлоге зашто је то тако треба тражити у томе што би код отворених (јавних) акционарских друштава на тај начин могло доћи до тзв. разводњавања права постојећих акционара, посебно мањинских, јер би у друштво ушли акционари који би добили акције под повољнијим условима од тржишних (што се спречава и правилом које важи код отворених друштва да се акције нових емисија не смију продавати испод тржишне цијене).²⁴

Закон о привредним друштвима Републике Српске нема одредаба које би спречавале повећање основног капитала отвореног акционарског друштва претварањем дуга у акције, као што је то случај са Законом о привредним друштвима Републике Србије. То је ипак било могуће уколико се радило о пореском дугу када се дуг могао претворити у акције, али само у складу са посебним законом којим је било уређено питање измирења пореског дуга, о чему ћемо говорити касније.

С друге стране, Закон изричито одређује да се капитал друштва са ограниченом одговорношћу може повећати и претварањем потраживања у удио,²⁵ што је случај и са повећањем капитала затвореног акционарског друштва.²⁶ Ограничење конверзије је у томе што повећање капитала у конкретним случајевима може бити до висине једне половине основног капитала у тренутку доношења одлуке скупштине друштва о конверзији.

21 Необјављен став заведен под бројем 3/0-04-589/2-05 од 5. октобра 2005. године. Наведено према: Мирко Васиљевић, *Коментар Закона о привредним друштвима*, Београд, 2006, 474.

22 *Службени гласник Републике Србије*, бр. 36/2011 и 99/2011.

23 Чл. 295, ст. 1, 2. и 3.

24 У том смислу М. Васиљевић (2015), *Компанијско право*, 276.

25 Закон о измјенама и допунама Закона о привредним друштвима, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 67/13, чл. 5, ст. 1.

26 Закон о измјенама и допунама Закона о привредним друштвима, чл. 9, ст. 1.

Отворено акционарско друштво може осим акција издавати и друге хартије од вриједности, укључујући и замјенљиве обвезнице и варанте.²⁷ Замјенљиве обвезнице омогућавају имаоцу да их конвертује у акције или му дају право прече куповине акција, што је разлика у односу на обичне обвезнице које такође друштво може да емитује.

Варанти су, у смислу Закона о привредним друштвима, хартије од вриједности које њиховом имаоцу дају право на стицање одређеног броја акција одређене врсте и класе и по одређеној цијени.²⁸ Када друштво изда замјенљиве обвезнице и варанте онда постаје дужник оних лица која су купила такве хартије од вриједности са обавезом да их конвертује у акције, и на тај начин, за износ вриједности одобрених (неиздатих) акција, које су њихово покриће, повећа свој основни капитал. Према томе, и у овом случају се ради о конверзији дуга у власнички удио, али се то врши на начин прописан Законом о привредним друштвима, Законом којим се уређује тржиште хартија од вриједности и актима Комисије за хартије од вриједности. Повејрилац, тј. ималац таквих хартија од вриједности имаће интерес да их конвертује у акције када процјени да је то корисно, јер друштво добро послује и исплаћује дивиденде, а расте и вриједност акција у мјери која превазилази добит од процента камате која се исплаћује за обвезницу. При добровољној конверзији дуга у власнички удио дужник и повјерилац се накнадно договарају о условима конверзије. Код претварања замјењљивих обвезница и вараната у акције (условног повећања основног капитала) односи између друштва дужника и повјерилаца (ималаца замјењљивих обвезница и варанта) су унапријед регулисани и познати. Они су утврђени одлуком скупштине акционара о условном повећању капитала отвореног акционарског друштва. Тако се том одлуком одређује намјена условног повећања основног капитала, лица која се могу користити правом првенства при упису акција (имаоци вараната и замјењљивих обвезница), рок остваривања и услови за коришћење права, цијена по којој се издају акције, а уз то се мора поштовати правило да износ условног повећања основног капитала не може прећи половину основног капитала отвореног акционарског друштва који послује у моменту доношења те одлуке.²⁹ Дакле, дужник је тај који утврђује услове конверзије. Поред наведеног, акционарско друштво као дужник може да изда варанте или замјењљиве обвезнице под условима који обезбјеђују да друштво има обавезу и/или право, кад располаже одговарајућим резерва-

27 Закон о привредним друштвима, чл. 205, ст. 1.

28 Закон о привредним друштвима, чл. 205, ст. 2.

29 Закон о привредним друштвима, чл. 241, 242.

ма које се могу употријебити за те намјене, да повуче и поништи такве хартије од вриједности у одређеном периоду или у одређеним случајевима, у цјелини или дјелимично.³⁰

Са аспекта конверзије као облигационоправног односа, издавање замјењљивих обвезница и вараната са циљем претварања у акције није замјена испуњења (*datio in solutum*), јер се ради о обавези друштава која ће се извршити на начин како је то унапријед предвиђено. Нема замјене испуњења зато што су замјењљиве обвезнице и варанти купљени са циљем да се конвертују у акције, што је и била сврха њиховог издавања.

Другачија је ситуација када друштво издаје обвезнице. Обвезница је дуг друштва и ималац обвезнице има само имовинска права – да од дужника захтијева исплату главнице и припадајуће камате. Уколико друштво које је емитовало обвезнице не би могло да врати тако позајмљена средства, могло би предложити имаоцима обвезница да свој дуг конвертују у власничке удјеле, а завршетком процедуре претварања, за износ дуга, повећао би се основни капитал друштва дужника. Издавањем обвезница не повећава се основни капитал, већ варијабилни, а издавањем нових акција повећава се основни капитал.³¹

Примјена метода конверзије дуга у основни капитал могућа је у стечајном праву, па закони који регулишу стечај изричито наводе да се односи између стечајног дужника и повјерилаца могу ријешити на овај начин. Закон о стечају³² даје могућност да се то учини како у поступку реструктуирања тако и у току стечајног поступка. Поступак реструктуирања спроводи се ради уређивања правног положаја дужника и његовог односа према повјериоцима, који се као судски поступак води прије покретања и вођења стечајног поступка, а због финансијског и оперативног реструктуирања дужника како би се побољшала његова ликвидност и отклонио стечај над њим.³³ Реструктуирање се спроводи на основу закљученог споразума између повјерилаца и стечајног дужника. С друге стране, реорганизација, као посебна процедура, спроводи се у оквиру покренутог стечајног поступка ради утврђивања правног положаја стечајног дужника и његовог односа према повјериоцима, а нарочито ради

30 Закон о привредним друштвима, чл. 222, ст. 2.

31 О разлици између обвезница и акција детаљније вид. Дијана Марковић Бајаловић, *Право привредних друштава*, Источно Сарајево, 2011, 224; М. Васиљевић (2006), 418-419.

32 *Службени гласник Републике Српске*, бр. 16/16.

33 Закон о стечају, чл. 2, ст. 1, чл. 15, ст. 2.

одржавања његове дјелатности и очувања радних мјеста.³⁴ То се чини на основу стечајног плана као акта (споразума) који је донесен сагласношћу квалификоване већине стечајних повјерилаца уз сагласност дужника и потврђивање суда.³⁵

Поступак реструктурирања детаљно је регулисан главом трећом Закона о стечају. Уређени су органи поступка, његово трајање, услови под којима се може реструктурирање провести, садржај плана реструктурирања и услови под којима се може закључити, односно одбацити и обуставити.³⁶ Иако Закон не говори детаљно о начинима на којима се може извршити реструктурирање, поред навођења да се то може чинити смањењем дуга, у двије одредбе се наводи да се то може чинити претварањем потраживања кредитне институције у основни капитал дужника. Тако ће суд одбацити приједлог за отварање поступка реструктурирања ако Агенција за банкарство Републике Српске не изда претходну сагласност за претварање потраживања кредитне институције у основни капитал дужника, а дужник не приложи нови план финансијског и оперативног реструктурирања.³⁷ У члану 52, који регулише претварање потраживања у основни капитал, наводи се да: „ако је планом финансијског и оперативног реструктурирања или измјењеним планом финансијског и оперативног реструктурирања предложено претварање потраживања кредитне институције у основи капитал дужника, којим би кредитна институција, прешла ограничење улагања у капитал финансијских институција, прије заказивања рочиштва за гласање кредитна институција дужна је да затражи претходну сагласност Агенције за банкарство Републике Српске“.³⁸ Закључујемо из наведеног да је метод претварања дуга у основни капитал погодан начин да се изврши својеврсна санација дужника коме пријети стечај. Тиме и дужник али и повјерилац расподјељују ризик стања у коме се дужник налази, а повјерилац прихвата да својим учешћем на скупштини дужника и, евентуално, учешћем у његовој управи, допринесе опоравку дужника, те тиме и већој могућности да се успјешним пословањем дужника остваре пословна очекивања да ће се његово потраживање индиректно намирити (дивидендом и порастом вриједности акција или удјела које је стекао у дужнику).

34 Закон о стечају, чл. 15, ст. 1, тач. 22.

35 Закон о стечају, чл. 15, ст. 1, тач. 23.

36 Закон о стечају, 27-53.

37 Закон о стечају, чл. 34, ст. 1, тач. 4.

38 Ст. 1.

Процедура реструктурирања је једна врста принудне конверзије. Наиме, ако суд рјешењем прихвати план финансијског и оперативног реструктурирања и потврди оно што је договорено, у шта спада и конверзија потраживања у власнички удио, односно претварање у основни капитал, онда ће се то догодити ако је за план гласала најмање једна четвртина повјерилаца и ако је збир износа потраживања повјерилаца који су гласали за план већи од збира износа потраживања повјерилаца који су гласали против плана, изузев из разлога таксативно набројаних законом.³⁹ Дакле, споразум обавезује све повјериоце, па и оне који су се на рочишту за гласање о плану изјаснили да су против таквог плана. Треба напоменути да се у најновије вријеме покушај редефиниције дужничко-повјерилачких односа, а у циљу спрјечавања или отклањања стечајних разлога, законски регулише у националним законодавствима.⁴⁰

Реорганизација је поступак који се, за разлику од реструктурирања, спроводи кад је већ стечајни поступак покренут. И у оквиру такве процедуре користи се метод конверзије као један од начина да се спријечи банкрот стечајног дужника. Наиме, Закон о стечају каже: „да је након отварања стечајног поступка допуштено израдити стечајни план у којем се може одступити од законских одредаба о уновчењу и расподјели стечајне масе“.⁴¹ Овај пропис одређује и које се мјере реорганизације стечајног дужника могу спровести да би се остварила реорганизација. Наводи се тринаест мјера реорганизације, па би се дало закључити да се стечајни дужник и повјериоци могу договарати само у вези њих.⁴² Међутим, треба сматрати да су дозвољене и друге мјере јер је стечајном дужнику дозвољено „издати акције и вршити друге радње у корист стечајног дужника“.⁴³ Планом се могу мјере реорганизације комбиновати, или се може предвидјети само једна мјера што је у пракси риједак случај. Као што је наведено, једна мјера стечајног плана може се састојати у томе да се „изврши претварање потраживања у улоге.“⁴⁴ Овом мјером може се

39 Закон о стечају, чл. 45, ст. 7.

40 Вук Радовић, *Стечајно право*, књига прва, Београд, 2017, 31. Видјети и Закон о споразумном финансијском реструктурирању привредних друштава, Службени гласник Републике Србије, бр. 36/11; Закон о споразумном финансијском реструктурирању, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/15.

41 Закон о стечају, чл. 202, ст. 1.

42 Закон о стечају, чл. 202, ст. 2.

43 Закон о стечају, чл. 202, ст. 2, тач. 13. Вид. Марко Рајчевић, „Опције стечајног плана“, *Законодавство и пракса - Зборник радова са регионалне конференције о стечају*, ГТЗ, Београд, 2008, 167-174.

44 Закон о стечају, чл. 202, ст. 2, тач. 6.

помоћи дужнику тако што ће се конверзијом повећати његова ликвидност јер не мора враћати дуг. Да ли ће повјерилац прихватити конверзију, зависи од низа економских показатеља стања и перспективе стечајног дужника који ће се наћи у процесу реорганизације, што ће се моћи сагледати из припремљеног стечајног плана. Поред тога, за такву одлуку може бити од великог значаја и одговор на питање да ли ће се на њега као будућег имаоца власничког удјела примјенити оптерећујућа правила тржишта капитала, између осталих и институт јавне понуде.⁴⁵ Законодавац је, имајући у виду позицију повјериоца у стечајном поступку, сматрао да би наметање овакве додатне обавезе била отежавајућа околност која би га могла одвратити од прихватања метода конверзије, одредио да повјерилац није дужан, ако стекне акције емитента као стечајног дужника у стечајном поступку које му дају више од 25% од укупног броја гласова, емитовати понуду за преузимање.⁴⁶ Закон о стечају Републике Српске нема одредби које би подробније регулисале реорганизацију конверзијом потраживања у основни капитал. Закон о стечају Републике Србије у том смислу је коректнији, бар за одредбу која даје право стечајном судији да, у случају конверзије као метода реорганизације, може, по службеној дужности или на приједлог стечајног управника, ангажовати независно стручно лице да изврши процјену капитала стечајног дужника, о трошку подносиоца плана.⁴⁷

Метод конверзије дуга у власнички удио могао се примјенити и у области пореског права.

Наиме, овај метод је својевремено био коришћен у Републици Српској на основу Закона о посебним начинима измирења пореског дуга.⁴⁸ Његов циљ је био да олакша финансијски положај привредних субјеката погођених ефектима економске кризе, одржавање текуће ликвидности и подстицање запошљавања.⁴⁹ На поступак измирења пореског дуга прописаним тим законом сходно су се примјењивале одредбе закона којим се уређује порески поступак и општи управни поступак. Порески дуг се могао измирити на три начина и то: одгађањем плаћања

45 Вук Радовић, *Стечајно право*, књига друга, Београд, 2017, 236.

46 Закона о преузимању акционарских друштава, Службени гласник Републике Српске, бр. 46/06, 107/09, 99/11 и 108/16, чл. 8, ст. 1, тач. 4. Такво рјешење постоји и у одговарајућим законима Републике Србије, вид В. Радовић, *Стечајно право*, књига друга, 236.

47 Члан 157. ст. 2. Дилеме у вези са тим правилом постоје, вид. В. Радовић, *Стечајно право*, књига прва, 236-237.

48 *Службени гласник Републике Српске*, бр. 66/13 и 52/14.

49 Закон о посебним начинима измирења пореског дуга, чл. 2.

пореског дуга једнократно најдуже до годину дана или у једнаким мјесечним ратама, најдуже до 60 мјесеци, затим, измирењем цјелокупног износа главног дуга плаћањем у новцу, уз отпис камате, те, на крају, и „претварањем пореског дуга у власнички удио у привредном друштву“.⁵⁰ Под појмом „власнички удио“ подразумијевале су се акције, односно члански удјели у привредном друштву, пореском дужнику, како је објашњено у члану 4. Закона. Право на измирење пореског дуга конверзијом имали су сви порески дужници који су основани као привредна друштва и који су испуњавали услове прописане Законом и законом којим се уређује оснивање и рад привредних друштава, тј. Законом о привредним друштвима. Поступак измирења пореског дуга конверзијом покретао се приједлогом надлежном министарству, а уз приједлог се, између осталог, морала поднијети и одлука надлежног органа пореског дужника о намјери конверзије. Одлуку о одобрењу конверзије доносила је Влада Републике Српске на приједлог надлежног министарства. Ако је одлука била позитивна, органи управљања пореског дужника сазивали су његову скупштину и на њој доносили одлуку о повећању капитала претварањем пореског дуга у власнички удио, по процедури предвиђеној прописима којима се уређује начин и услови повећања основног капитала. Закон је одређивао и да се конверзија код акционарских друштава могла вршити само у случају да скупштина акционара донесе одлуку о стицању акција са правом гласа, без обавезе објављивања понуде за преузимање у складу са прописом којим се уређује преузимање акционарских друштава.⁵¹ Министар је на крају поступка доносио рјешење о измиривању пореског дуга, конверзијом у власнички удио у конкретном пореском дужнику са тачно утврђеним износом претвореног пореског дуга, удјела Републике у основном капиталу по основу конверзије, што је морало бити уписано у судски регистар и Централни регистар хартија од вриједности.⁵² Након извршених промјена у пореским евиденцијама Порекса управа издавала је увјерење о коначном стању обавеза након извршеног измирења пореског дуга конверзијом. Закон о посебним начинима измирења пореског дуга престао је да важи ступањем на снагу Закона о одгођеном плаћању пореског дуга⁵³ у којем се конверзија не регулише.

С обзиром да је конверзија приватноправни однос, могло би се поставити питање да ли је она примјерена односима у којима је једна од

50 Закон о посебним начинима измирења пореског дуга, чл. 5.

51 Члан 21.

52 Члан 14.

53 Службени гласник Републике Српске, бр. 94/15.

страна субјект јавног права, што је случај са пореским поступком као врстом управног поступка. Нема дилеме о томе да је уставно право законодавца да у оквиру одговарајуће пореске политике уређује порески систем и све битне елементе опорезивања, међу којим и питање наплате пореских обавеза односно измирења пореског дуга. Међутим, да ли конверзија као метод наплате пореског дуга има каарактеристику конверзије облигациоог права? И код конверзије у пореском праву долази до замјене испуњења, али услови те конверзије су законом унапријед одређени, тако да сваки порески дужник који испуњава услове има право да се његов порески дуг претвори у власнички удио јавноправног субјектау основном капиталу. Но, и у овом односу је повјерилац, субјект јавног права, могао одбити приједлог за покретање поступка конверзије у случају кад је оцијенио да се тим поступком неће остварити циљ Закона о посебним начинима измирења дуга, што би значило да је повјерилац, слично као и у приватноправном односу конверзије, био слободан да цијени да ли конкретна понуда пореског дужника задовољава законом постављене циљеве. Ту је својеврстан проблем представљала чињеница да је јавноправни субјект, конверзијом, као и сваки субјект, физичко или правно лице, прихватао ризик резултата пословања пореског дужника, а да се поред тога, у буџет не уплаћују средства из пореског дуга. Порез је, наиме, свака обавеза плаћања прописана пореским прописима коју је порески дужник дужан да уплати у корист Буџета Републике Српске, општина, градова и фондова, а која представља неповратно, принудно давање.⁵⁴ Ако је порески дужник измирио обавезу на такав начин, онда је он стављен у неравноправни положај у односу на оне пореске дужнике који су своје пореске обавезе регулисали посебним начинима измирења пореског дуга.⁵⁵ То је и био разлог да Уставни суд Републике Српске на основу дате иницијативе донесе одлуку којом је утврдио да конверзија пореског дуга у власнички удио у привредном друштву, као начин измирења пореског дуга није у сагласности са Уставом Републике Српске, па се данас плаћање пореског дуга може само одгодити, али не и конвертовати. Треба напоменути да је у одговарајућим одредбама Закона о привредним друштвима Републике Српске, које регулишу повећање основног капитала друштва са ограни-

54 Закон о пореском поступку Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 102/11, чл. 2, ст. 1, тач. а.

55 То је утврђено одлуком Уставног суда Републике Српске, бр. У-57/13 од 22. децембра 2014. године којом су члан 5, ст. 1, тач. б), в), чл. 11, чл. 21, ст. 1. и 3. Закона о посебним начинима измирења пореског дуга, као неуставни, стављени ван снаге.

ченом одговорношћу, затвореног и отвореног акционарског друштва, као начин повећања, предвиђена и конверзија пореског дуга у основни капитал, и да ће се то вршити у складу са посебним законом којим се уређује питање измирења пореског дуга. С обзиром да је тај пропис стављен ван снаге, те одредбе су непримјењљиве.

IV Закључак

Конверзија дуга у власнички удио у привредном друштву је по својој суштини установа облигационог права. Ради се о замјени испуњења једне престације, дуга, другом престацијом са циљем да на тај начин дође до престанка дужничко повјерљачког односа. Када се дуг конкретног привредног друштва претвори у власнички удио повјериоца у том друштву, онда се облигациони однос гаси, али се успоставља други, чињеницом да ранији повјерилац постаје члан или акционар друштва. Стицањем власничког удјела он стиче одређена, имовинска и неимовинска права према друштву и осталим члановима или акционарима друштва. Тиме се његова позиција квалитативно мијења јер пристаје на ризик који са собом чланство у друштву носи.

Конверзија је погодан начин рјешавања односа између дужника и повјериоца па је зато нашла широку примјену, нарочито у компанијском и стечајном праву, али није адекватан метод за рјешавање односа између пореског дужника и јавноправног повјериоца.

У компанијском праву она се примјењује онда кад повјерилац нађе да постоје економски разлози и показатељи корисности конверзије. Повјерилац је тај који на основу понуде дужника одлучује да ли му се то економски исплати. Дужник се конверзијом ослобађа дуга и за његову висину мора повећати свој основни капитал. То може реметити до тада постојеће односе учешћа у основном капиталу, па се зато она може забранити или условно примјењивати нарочито кад су у питању отворена акционарска друштва.

Конверзија се као метод рјешавања односа дужника и повјериоца примјењује и законом регулише у области стечајног права. У поступку реструктурирања она је погодна јер се њеном примјеном може избјећи стечајни поступак и посљедице које он са собом носи. Кад је стечајни поступак отворен конверзијом се као методом реорганизације може избјећи банкрот стечајног дужника.

Marko RAJČEVIĆ, PhD
professor at Faculty of Law, Banja Luka

CONVERSION OF DEBT INTO EQUITY

Summary

In this article author is considering application of institute of conversion, as a method of handling relations between the debtor and creditor in areas of business, bankruptcy and tax law, according to the statutes of Republic of Srpska. By converting the debt into ownership stake, relations between the debtor and creditor are transformed into relation in which creditor gains asset and non-asset rights as a member or a stock owner of the company of a former debtor. To what extent, and with what content conversion will be used, primarily depends on economic interests of creditor which also overtakes the risk of the member's ownership, or stocks.

Conversion as a method can also be successfully applied in the bankruptcy law, either during the process of restructuring, to avoid the insolvency, or during the reorganization, to avoid bankruptcy. This type of method of regulation of relations between the creditor and the debtor is not the adequate one in the area of tax law.

Keywords: Conversion, Debt, Ownership Stake, Company.